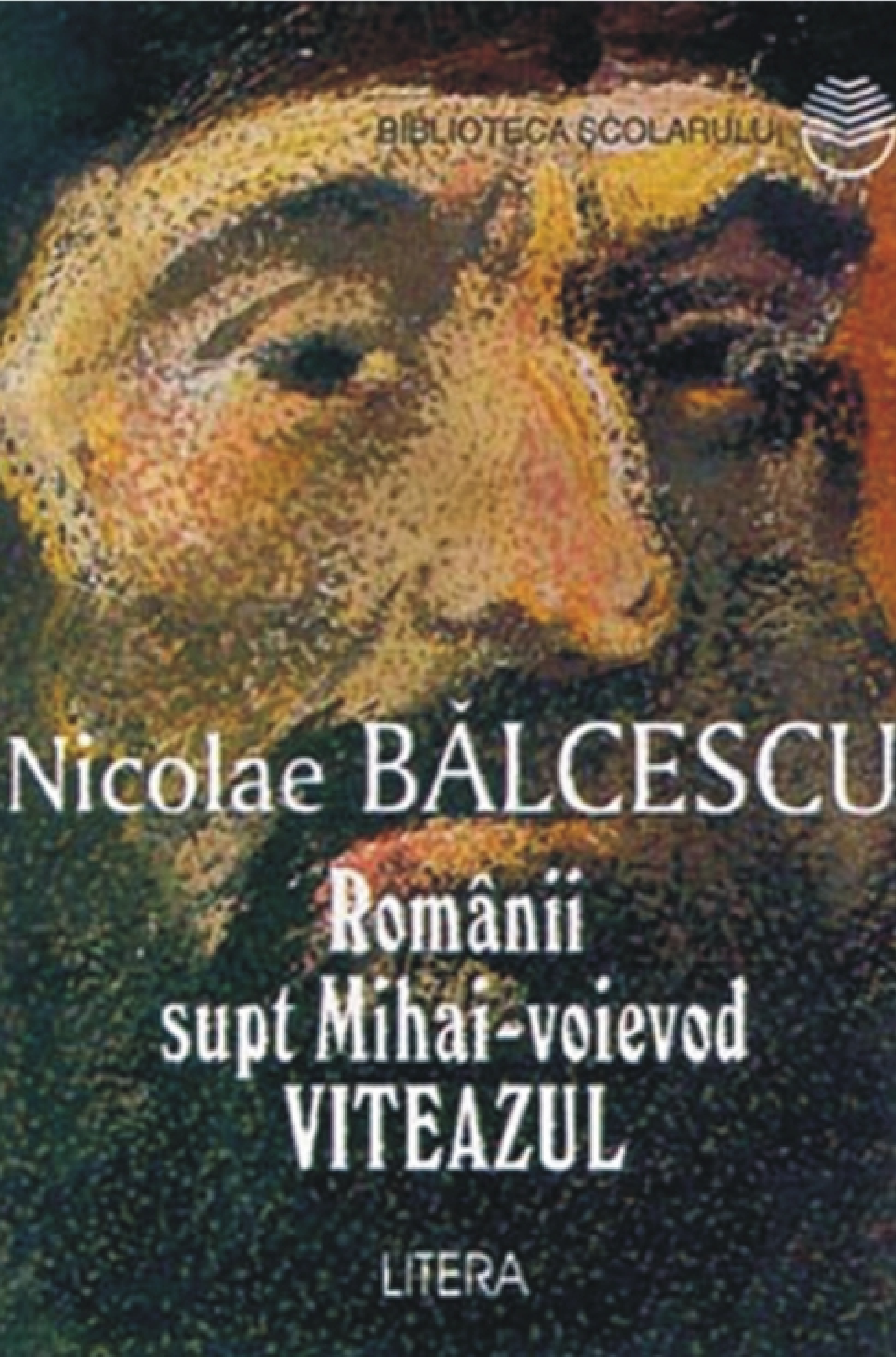

BIBLIOTECA ŞCOLARULUI
Nicolae BĂLCESCU
Românii
supt Mihai-voievod
VITEAZUL
LITERA

biblioteca școlarului

Nicolae
BĂLCESCU

ROMÂNII SUPT MIHAI-VOIEVOD VITEAZUL

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

APRECIERI

Oamenii de m[sura lui Nicolae B[lcescu sunt]nc[rari]ntre rom`nii de ast[zi. Acei care ca d`nsul,]n tot cursul unei existen\e de lupt[, au fost insufla\i numai de nobila sim\ire a amorului de patrie =i carii au visat =i lucrat cu ne]ncetare la re]nvierea =i la m[rirea neamului lor, merit[s[atrag[respectul =i simpatiile urma=ilor. Tot ce se atinge de acei oameni de frunte, diversele]nt`mpl[ri ce au trecut peste d`n=ii, actele lor publice =i chiar incidentele vie\ii lor private devin, dup[moarte, de un mare interes pentru cine =tie a-i pre\ui =i]i admir[. E o datorie sacr[pentru amicii =i contemporanii lor de a face apel suvenirelor, spre a feri de uitare toate noti\iile ce pot contribui la completarea biografiei lor. [...] ...l-am v[zut lucr`nd cu entuziasm la *Istoria rom`nilor sub Mihai-Vod[Viteazul*. [...]

Printre acei apostoli ajun=i de-abia]n prim[vara vie\ii lor, N. B[lcescu era unul din cei mai convin=i, din cei mai]nfoca\i, din cei mai cu abnegare. Presim\ind viitorul Rom`niei, el se cerca a gr[bi p[=irea rom`nilor c[tre acel viitor, purt[ndu-le pe la ochi prestigiul str[lucitor al gloriei str[mo=e=ti =i f[c`nd s[ p[trund[ ]n sufletul lor glasul fermec[tor a istoriei trecutului. Pe fruntea lui larg[ =i curat[ se vedeau trec`nd g`nduri m[re\e;]n ochii lui limpezi =i negri lucea o flac[r[tainic[, ce p[rea a]nota]ntr-o rou[de lacrimi la cuvintele de Patrie, glorie =i independen\[na\ional[! Vorba lui era dulce =i conving[toare, ca graiul multor oameni destina\i de soart[a muri]n floarea tinere\ii. [...]

Nobil suflet!... El nu putea gusta o veselie, nu putea sim\i o fericire f[r[de-a face p[rta=[la d`nsele pe mult iubita =i neuitata lui Patrie.

Vasile ALECSANDRI, *Nicolae B[lcescu]n Moldova*,]n vol. V. Alecsandri, *Dridri*, Proz[, Text ales =i stabilit =i note de Georgeta R[dulescu-Dulgheru, Colec\ia „B. P. T.“, Editura Minerva, Bucure=ti, 1984, p. 35, 39, 44.

O neobi=nuit[c[ldur[sufleteasc[, r[sp`ndit[ asupra scrierii ]ntregi tope=te nenum[rate nuan\e ]ntr-un singur ]ntreg =i ]i vede pe eroii s[i aievea =i-i aude vorbind dup[ cum le dicteaz[ caracterul =i-i ajunge mintea, ]nc`t toat[descrierea persoanelor =i]nt`mpl[rilor e dramatic[, f[r[ca autorul s[-=i fi]ng[duit a]ntrebuin\a izvodiri proprii ca poe\ii.

Mihai EMINESCU,]n „Timpul“ din 24 noiembrie 1877**.**

}ntre operele a=a de]nvechite ale literaturii noastre de acum aproape o jum[tate de veac, este una, a c[reia]nsemn[tate, departe de a sc[dea cu vremea, se]nal\[din ce]n ce mai mult, cu c`t ]n\elegem mai bine ce vrea s[ zic[ o limb[ cu adev[rat rom`neasc[. Opera aceea, amestec de =tiin\[serioas[, neobi=nuit[pe acea vreme de munc[u=oar[=i f[r[temei, =i de patriotism ad`nc =i cald, care, uneori ]n dauna faptelor, ce e dreptul, r[sp`nde=te ca o aureol[de simpatie]n jurul faptelor de vitejie str[bun[, cartea aceea de aur, unde povestirea are farmecul legendei, unde stilul]n\elept =i f[r[de preten\ii sun[pe alocurea,]n simplicitatea lui m`ndr[, ca un fragment de epopee e *Istoria lui Mihai Viteazul.* [...]

}n povestirea lui B[lcescu, Mihai nu e adev[ratul Mihai, a=a cum ni-l arat[ ]naintea ochilor descoperirile mai t`rzii =i cum trebuie s[-l vad[ un nou istoric al s[u. }n schimb, dac[ nu e adev[ratul Mihai, e mai frumos dec`t d`nsul, mai viu, =i, trebuie s-o recunoa=tem, mai mare. [...] B[lcescu, f[r[ =tiin\a lui, era un mare poet, poetul care a scris elegia pe ruinele T`rgovi=tei =i poema C[lug[renilor, fiindc[limba-i era m[iastr[=i dulce, cu ml[dioasele ei perioade, cu sobrietatea de tonuri, a=a de sugestiv[a descrierilor sale. [...]

}n acea atmosfer[de limb[greoaie, care-=i leap[d[amor\eala cronic[reasc[numai pentru a se modela dup[formele rigide ale unei latine=ti]ndoielnice,]n care cuvintele cad pe r`nd sub secera italieni=tilor, latini=tilor =i fran\uzi=tilor, limba curat[a lui B[lcescu e o adev[rat[minune =i te prinde mirarea cum de a]ndr[znit s[scrie a=a omul acesta]n ajunul bahanalelor Academiei transilv[nene =i epopeilor patriotice, sub regimul literar al calendarelor lui Asachi,]n acela=i timp cu fabulele informe, cu badele]n agonie, cu articolele =tiin\ifice asupra *gutapersei.*

Nicolae IORGA, *Scrieri din tinere\e,* vol. I, Bucure=ti, 1968, p. 94.

De=i foarte aprins, mesianismul lui N. B[lcescu [...] e tot at`t de pozitiv [...]. Scopul monografiei asupra lui Mihai Viteazul era de a ar[ta rezultatele na\ionale ce se pot ob\ine prin ini\iativa militar[a unui erou. Istoria, perimat[

din punct de vedere =tiin\ific =i]ntocmit[dup[vechea metod[a compila\iei, e focoas[, patetic[, aglomerat[, meticuloas[chiar]n descrierile de lupte =i deci monoton[. Personalitatea ei st[ ]n tonul religios inspirat,]n exclama\iile biblice,]nc`nt[toare ca poz[romantic[,]n unele descrip\ii geologice mistic]nfiorate,]n bog[\ia verbal[cu care se noteaz[zgomotele luptei. [...]

Importan\a lui N. B[lcescu e mai ales]n c`mpul ideologic, oric`t de redus[ar fi aci originalitatea. Ideile pot s[par[riguros derivate din idealismul german, de=i n-au nici o leg[tur[cu el =i sunt venite de-a dreptul de la Mazzini =i mazzinieni, de la Cantù de pild[, pe care B[lcescu]l citeaz[. Ele erau locuri comune ale emigra\iei. [...] }n umbra acestei filozofii de carbonari mesianici, B[lcescu admitea r[sturnarea civiliza\iei dup[Hristos. De aci]ncolo ea se]ntemeia pe „principiul subiectiv, din l[untru, pe dezvoltarea absolut[a cuget[rii =i a lucr[rii]n timp =i]n spa\iu, =i prin identitatea]ntre esen\a naturii spirituale a omului =i esen\a naturii divine“. [...] Poporul e acela care g`nde=te cu ingenuitate ]n numele lui Dumnezeu (Vox populi, vox dei), omul cult are dreptate numai c`nd se supune mersului providen\ial. Acest fel de g`ndire va avea ]n filosofia noastr[ dup[ aproape o sut[ de ani o carier[ neb[nuit[. Cuv`ntul de ordine al lui B[lcescu =i al pa=opti=tilor este luminarea mul\imii, convingerea lor fiind c[adev[rurile eterne exist[latent]n popor. Mai departe, dac[Dumnezeu ne m`ntuie=te prin istorie, atunci r[ul =i binele din secol sunt faze ale isp[=irii. Plaga fanario\ilor e un prilej de rede=teptare na\ional[. R[zboiul]nf[\i=eaz[un instrument legitim de afirmare a na\iilor =i deci =i de salvare. A=adar B[lcescu exalt[lupta =i se face campionul puterii armate =i glorific[omul providen\ial, eroul, geniul prin care misia na\iei =i deci inten\ia divin[se exprim[, ca]n cazul lui Mihai Viteazul. Contradic\ie ie=it[din natura unei g`ndiri nesupuse unui examen logic mai ad`nc. B[lcescu va os`ndi pe de alt[ parte ca democrat istoria cronologic[ de domni =i se va ]ncerca, cel dint`i, s[introduc[explica\ii economice =i sociologice =i s[conceap[desf[=urarea evenimentelor ca o dram[ideologic[.

George C{LINESCU, *N. B[lcescu*,]n *Opere*, vol. 15, *Istoria literaturii rom`ne*, *Compendiu*, Editura Minerva, Bucure=ti, 1979, p. 173, 174, 175—176.

Nicolae B[lcescu este una dintre cele mai interesante figuri din rena=terea spiritual[=i politic[a Rom`niei ]n secolul precedent. Puritatea sim\irii sale, devotamentul luminat pentru tot ce prive=te poporul rom`n =i ata=area lui fa\[de marile valori morale ale trecutului =i prezentului sunt calit[\i care-l

ridic[deasupra mediei comune =i care]l predestinau oarecum s[devin[o figur[simbolic[a vie\ii noastre culturale =i a aspira\iilor na\ionale. [...]

}n B[lcescu tr[iesc laolalt[un realist =i un romantic: un realist care vede]n ad`ncurile lor cauzele fenomenelor sociale, un romantic care]mbrac[ ]ntr-o form[adeseori retoric[visurile sale de mai bine. [...]

Timp]ndelungat, *Istoria Rom`nilor subt Mihai Vod[ Viteazul* a fost considerat[ drept opera cea mai de seam[ a lui Nicolae B[lcescu. Lucrarea aceasta, care a preocupat de aproape pe scriitor p`n[ ]n cele din urm[clipe ale vie\ii sale, a r[mas neispr[vit[=i n-a fost publicat[dec`t dup[moartea lui. [...]

Ceea ce a determinat pe B[lcescu s[se opreasc[asupra lui Mihai Viteazul a fost, f[r[ ]ndoial[, inten\ia lui de a desprinde din trecut figuri care puteau deveni simbolice; preocuparea lui de c[petenie era unirea poporului rom`n =i Mihai Viteazul era personajul care simboliza ]n ochii rom`nilor ideea de unire.

Concep\ia pe care istoricul o aduce aici difer[cu totul de vederile expuse mai]nainte. El concepe opera]n stil antic, cu un erou central, cu o ac\iune ce se scandeaz[dramatic =i cu o grij[excep\ional[pentru perfec\iunea expresiei. De=i]n anumite momente nu lipse=te nici interesul pentru lupta social[a \[ranilor, dominant r[m`ne caracterul de istorie diplomatic[ =i militar[. }ntreaga oper[ este orientat[ ]n leg[tur[ cu figura lui Mihai Viteazul, pe care scriitorul ]l l[mure=te ]n actele lui diplomatice =i-l aprob[ ]n ac\iunea lui militar[ =i-l admir[. B[lcescu ]nsu=i a fost o vreme nehot[r`t dac[trebuie s[-i dea operei sale caracter =tiin\ific sau aspect de poem[eroic[. }n cuprinsul ei]nt`lnim uneori accente de od[, ceea ce ne indic[temperatura sentimental[la care ea a fost executat[.[...]

Dar B[lcescu este =i omul timpului s[u, ceea ce]nsemneaz[omul concep\iei istorice romantice. [...]

B[lcescu este un analist lucid al fenomenului social, capabil s[urm[reasc[ ]n raporturile ei cele mai subtile via\a economic[=i evolu\ia for\elor sociale. Al[turi de aceste calit[\i,]ns[, el aduce altele care fac dintr-]nsul un romantic de esen\[tare. Un romantic este el prin concep\ia lui mesianic[ ]n domeniul istoriei; un romantic prin]ndrumarea document[rii]n sfera literaturii populare; un romantic, prin convingerea la care avea s[ancoreze]n partea ultim[a vie\ii sale c[progresul este o lege divin[; un romantic este adeseori prin expresie =i prin stilul av`ntat al operei sale. Dar dac[sub toate aceste raporturi el este un romantic, din]ntreaga lui oper[nu se desprinde niciodat[dezam[girea sau disperarea, ci o]ncredere robust[ ]ntr-un viitor pe care]l vede zidindu-se]n luminile orbitoare ale unui progres infinit.

Dumitru POPOVICI, *Nicolae B[lcescu,*]n vol. *Romantismul rom`nesc*, Colec\ia „Lyceum“, Editura Albatros, Bucure=ti, 1972, p. 479, 493, 501, 502, 503, 510.

[...] Nicolae B[lcescu este un creator complex, un intelectual polivalent, abord`nd domenii diverse, a=a cum numai Eminescu sau Nicolae Iorga au f[cut-o ulterior. Istoric remarcabil prin c`teva studii documentate =i bine g`ndite (*Mersul revolu\iei ]n istoria rom`nilor, Puterea armat[=i arta militar[de la]ntemeierea Principatului Valahiei p`n[ acum, 1844; Comentarii asupra b[t[liei de la C`mpii Rig[i sau Cosovo*, etc.), economist modern prin c`teva cercet[ri singulare ]n epoc[ (*Despre starea social[ a muncitorilor plugari, ]n Principatele rom`ne]n deosibite timpuri, Question économique des Principautés Danubiennes,* cu o versiune rom`nesc[ ap[rut[ postum sub titlul *Reforma social[ la rom`ni*), autor de portrete istorice, sau mai exact de biografii,]n care realizeaz[o sintez[informativ[(*Ioan T[utu, marele logof[t al Moldovei, Sp[taru Ioan Cantacuzino, Postelnicul Constantin Cantacuzino, Logof[tul Miron Costin*), filosof al istoriei *(Mersul revolu\iei]n istoria rom`nilor*), om de litere (par\ial ]n *Rom`nii supt Mihai-Voievod Viteazul*).

Apar\in`nd sintetic tuturor acestor domenii de crea\ie, monografia istoric[ dedicat[ lui Mihai Viteazul face dovada unei ]nzestr[ri remarcabile, din p[cate nefinalizat[ pe planul crea\iei literare propriu-zise. Dac[ prin lucr[rile de mai mic[ ]ntindere, ca de exemplu, *Mersul revolu\iei ]n istoria rom`nilor*, acest martir al mi=c[rii pa=optiste rom`ne=ti poate fi considerat un creator al prozei de idei, un prim istoric rom`n ce realizeaz[o oper[politic[ ]n expresie literar[(p`n[ la Eminescu nu mai poate fi citat un altul de aceea=i talie), ]n *Rom`nii supt Mihai-Voievod Viteazul* ne]nt`lnim poten\ial =i cu scriitorul Nicolae B[lcescu.

Comentatorii capodoperei amintite]ncep`nd cu Alexandru Odobescu =i Grigore Tocilescu, urma\i de Nicolae Iorga, P. P. Panaitescu =i G. Zane, la care s-ar ad[uga Cornelia Bodea =i Dan Berindei au subliniat mai ales caracterul istoric al acestei opere, remarc`nd totodat[profundele implica\ii]n sectorul economiei politice. [...]

Judec`nd lucrurile la nivelul epocii, B[lcescu contribuie prin *Rom`nii supt Mihai-Voievod Viteazul la* modernizarea prozei noastre literare cu caracter istoric, dar scrierea nu poate fi luat[ca literatur[ ]n sine; textul se]ncadreaz[unei specii intermediare, av`nd un caracter =tiin\ific-documentar =i f[c`nd analiza judicioas[a unor evenimente istorice,]n acela=i timp descriind poetic locurile prin care trece eroul s[u, proiect`nd ca-ntr-un roman istoric biografia unui domnitor. Istoricul realizeaz[ ]ns[, pe plan panoramic, o nara\iune mai ]ntins[, const`nd]n prezentarea vie\ii]ntregului popor rom`n,]ntr-o anumit[epoc[de glorie a istoriei sale. Pe B[lcescu l-a preocupat s[creeze]n Mihai-Voievod Viteazul un simbol al unit[\ii na\ionale, un erou exem-

plar cu o pondere extraordinar[ ]n decursul istoriei patriei. De=i bazat[pe cel pu\in 200 de lucr[ri tip[rite (]n volume =i reviste) =i pe o documentare acribic[de arhiv[, scrierea dep[=e=te, prin lumina]n care este prezentat Mihai, documentarea de la care autorul a pornit. [...]

Scrierea are nu numai caracterul unui aproximativ rom`n, ardent ca stil, ci =i ]nsu=irile unei poeme istorice, unei epopei ]n gen antic, B[lcescu preced`ndu-l, ca participare emo\ional[la evenimentele descrise pe Vasile P`rvan. Dar de=i scris[ ca o poem[ liric[, lucrarea are la baz[ o documentare =i o rigoare =tiin\ific[ f[r[ precedent ]n cultura rom`neasc[de p`n[la el, dac[d[m la o parte opera lui Dimitrie Cantemir. [...]

Emil MANU, *Prefa\[*,]n vol. N. B[lcescu, *Rom`nii supt Mihai-Voievod Viteazul*, Edi\ie]ngrijit[de Andrei Rusu, Colec\ia „B. P. T.“ Editura Minerva, Bucure=ti, 1985, p. V—VI, VII, VIII.

*Rom`nii supt Mihai Voievod Viteazul* este astfel lucrarea cea mai valoroas[ a lui B[lcescu, at`t din perspectiva inten\iilor autorului, c`t =i din acea a cititorului contemporan care o judec[ raport`nd-o la ansamblul crea\iei sale. Ea nu este numai opera sa cea mai ampl[=i mai ambi\ioas[, ci =i cea]n care B[lcescu izbute=te efectiv s[pun[cel mai mult din convingerile, nazuin\ele, pasiunea =i arta scriitoriceasc[. Apar\in`nd]n aceea=i m[sur[istoriei propriu-zise =i literaturii (B[lcescu]nsu=i a proiectat-o ini\ial ca o „poem[“ despre principele erou), ea leag[viziunea epic[, eroic[=i cea romanesc[cu str[duin\ele de obiectivitate =tiin\ific[=i cu pasiunea discursului politic. }n mod evident, istoria lui Mihai Viteazul este o carte despre trecut scris[pentru prezent =i prin prizma prezentului. [...] Eroul lui B[lcescu nu este o personalitate independent[de circumstan\e, ci]ns[=i personificarea legii interne a poporului rom`n. At`ta timp c`t ac\iunile sale materializeaz[ aceast[ „misie“ specific[ (lupta pentru libertate, ap[rarea popoarelor apusene de pericolul invaziei turce=ti, d`ndu-le astfel r[gazul necesar crea\iei culturale) =i sunt c[l[uzite de n[zuin\a devenit[prin el con=tient[=i tradus[ ]n act, a unit[\ii tuturor rom`nilor, Mihai este asemenea „semizeilor c`nta\i de nemuritorul Omer“ invulnerabil =i invincibil. Prea pu\in om =i mai mult efigie, el este lipsit de un destin individual =i,]n ciuda c`torva am[nunte comunicate totu=i de istoric, pare a nu avea nici str[mo=i, nici familie, nici via\[privat[. Personajul se umanizeaz[datorit[tocmai nerecunoa=terii „misiei“]n]mprejur[ri fundamentale, cum ar fi aceea a leg[turii \[ranului de glie sau a statornicirii rela\iilor cu nobilimea maghiar[transilv[nean[, prin nesocotirea

dorin\ei de libertate a iobagilor rom`ni. [...] Figura lui Mihai Viteazul ]mprumut[ uneori tr[s[tur[ de erou legendar: ]n scena confrunt[rii cu g`dea, sau]n cele, numeroase, de lupt[, c`nd domnitorul, pentru a-=i ]mb[rb[ta prin exemplul personal osta=ii, comite acte de cutezan\[ uneori aproape nebuneasc[; de fapt, ]n toate aceste scene, Mihai se confrunt[ cu moartea, neputincioas[ ea ]ns[=i at`ta vreme c`t eroul nu =i-a]mplinit]nc[menirea. [...] Cartea este]n acela=i timp testamentul s[u politic =i uman [...].

Georgeta ANTONESCU, *Nicolae B[lcescu*,]n vol. colectiv *Scriitori rom`ni*, Colec\ia „Mic dic\ionar“, Editura =tiin\ific[=i enciclopedic[, Bucure=ti, 1978, p. 66, 67—68.

S-a spus adeseori ce scriitor de seam[este Nicolae B[lcescu; caracteristicile lui stilistice au fost]ns[mai pu\in remarcate. C`nd ]i str[batem scrierile, dup[ ce le-am parcurs pe ale lui Heliade-R[dulescu, este cu neputin\[ totu=i s[ nu fim izbi\i de m[sura =i distinc\ia tonului s[u. Prolixitatea vulgar[ a lui Heliade este uitat[ ]ntr-o singur[ clip[. }n locul omului vecinic m`nios pe care]l]nt`mpinasem ]n paginile *Echilibrului*, afl[m senin[tatea grav[ a unui suflet, toate afectele lui coboar[ ]n ad`ncime =i alc[tuiesc ceea ce se poate numi o „atmosfer[moral[“.

Istoricul B[lcescu =tie s[dea seama de faptele trecutului cu o exactitate a tr[s[turii r[mas[necunoscut[lui Heliade, preocupat totdeauna s[g[seasc[sub evenimentele istorice semnifica\ia lor general[. Filozof al istoriei este =i B[lcescu]n unele din momentele sale, dar fa\[de galimatismul teoretic al *Echilibrului*, cu c`t mai limpede, mai]nsumate =i mai sigure sunt reflec\iile lui B[lcescu [...].

Scriitor retoric este apoi =i Nicolae B[lcescu, dar retorica lui este nobil[; ea este interven\ia unui vorbitor plin de demnitate =i]n[l\ime, adres`ndu-se cu reculegere na\iunii ]ntregi. }nceputul *Istoriei rom`nilor sub Mihai Viteazul* este str[b[tut de emo\ia grav[a unei ac\iuni rituale =i a unei rug[ciuni [...]. Uneori expunerea faptelor se]ntrerupe prin interven\ia retoric[a povestitorului. Dar chiar c`nd dezam[girea rupe lan\ul faptelor, pentru a face loc oratorului, cuv`ntul s[u nu se]nstruneaz[pentru vestejire =i pentru blestem, ci pentru m[rturisirea sentimentului s[u]ndurerat =i singuratic [...]. Poate c[astfel de interven\ii retorice nu mai corespund gustului actual al cititorilor de scrieri istorice. Oricare din ace=tia vor recunoa=te]ns[nu numai for\a =i sinceritatea sentimentului care le inspir[, dar =i incontestabila lor calitate uman[.

}ntrebarea retoric[, adic[aceea care impune afirma\ia sau nega\ia, pe care vorbitorul dore=te s-o ob\in[de la ascult[torii s[i, este bine cunoscut[

de B[lcescu. Acesta]i d[ ]ns[uneori o]ntrebuin\are special[. Astfel, c`nd ajunge a ]nf[\i=a ]mprejur[rile ]n care Mihai se preg[te=te a ]ntreprinde expedi\ia lui ]n Ardeal, povestitorul nu uit[ s[ aminteasc[ =i ]mpotrivirile pe care ]ndr[zne\ul plan le trezea ]n sufletele intimilor s[i. Printre ace=tia, so\ia ]ns[=i a eroului, bl`nda doamn[Stanca, incearc[s[-l abat[pe Mihai de la hot[r`rile care puteau deveni, ]n at`tea chipuri, fatale. Ce-ar mai fi putut face]ns[Mihai acum? }n acest punct al nara\iunii, B[lcescu introduce o pagin[ ]ntreag[de]ntreb[ri retorice, adresate de erou propriei sale con=tiin\e =i care, prin afirma\iile sau nega\iile pe care le implic[, ne fac s[ ]n\elegem g`ndurile care ]l fr[m`ntau pe Mihai]n ajunul]ndr[zne\ei sale fapte [...]. Astfel,]ntreb[rile pe care =i le adreseaz[eroul]nsu=i =i r[spunsul pe care =i-l d[,]mpreun[cu cititorul care urm[rindu-l,]l aprob[, nu fac dec`t s[ sublinieze chipul ]n care, cump[nind anumite motive, hot[r`rea lui s-a format. }ntreb[rile retorice dob`ndesc pe aceast[cale scopul de a eviden\ia procesul deliberativ al voin\ei =i constituie unul din mijloacele cele mai elocvente ale analizei psihologice.

Nu vom spune c[fantezia lui B[lcescu este inferioar[fanteziei lui Heliade. Compara\ia nu se poate face deloc,]ntruc`t ]n nici un moment B[lcescu nu aspir[ c[tre redarea lucrurilor =i fiin\elor v[zute, ]n tr[s[turile lor particulare =i pitore=ti. Portretele lui B[lcescu sunt construite mai ales din tr[s[turi interioare, din ]nsu=irile de caracter =i din deprinderile modelelor lui. M[rginit ]n acest domeniu, c`teva arunc[turi de penel]i sunt]ns[suficiente. Iat[de pild[portretul rapid al sultanului cu care urma s[se m[soare cre=tin[tatea [...]. Iat[=i imaginea lui Rudolf II,]mp[ratul astrolog [...]. }n ambele portrete, oamenii sunt evoca\i prin mediul lor de fiin\e sau lucruri, expresive pentru acela care, adun`ndu-le ]n juru-i, se m[rturisesc prin ele. Procedeul corespunde ideii realist-naturaliste a mediului, care ]ncep`nd cu Balzac =i, de-atunci]ncoace, din ce]n ce mai puternic, avea s[cucereasc[ ]ntreaga literatur[european[. C`nd componen\a mediului lipse=te, r[m`n s[vorbeasc[numai tr[s[turile morale: Filip al II-lea, regele Spaniei, este „posomor`t =i crud“; Sigismund este om crud, „f[r[ m[sur[, necump[tat, nestatornic =i neast`mp[rat la minte“ etc., etc. Numai despre Mihai ni se spune c[era l[udat prin „frumuse\ea trupului s[u“, dar epitetul este at`t de general, ]nc`t nu poate fi considerat drept o not[sensibil[ ]n portretul omului.

Cititorul lui B[lcescu are adeseori ocazia s[noteze juste\ea adjectivului s[u. Iat[, de pild[, scena]n care rom`nul ]mb[tr`nit]n serviciul turcului Ali-Gian dore=te s[-l previe fa\[de amenin\area cu moartea pe care Mihai

trebuia]n foarte scurt timp s-o realizeze]mpotriva turcimii dun Muntenia [...]. Frumoasa scen[, plin[de mi=care dramatic[ ]n]ntregul ei, se]ncheie cu acest succint comentaiu al lui B[lcescu: „Aceasta fu singura lui indiscre\ie, cinstit[=i m[surat[, ce se f[cu despre tragica scen[care se preg[tea“. Mai multe comentarii ar fi fost de prisos. Pentru a caracteriza discre\ia popula\iei fa\[de planul de represiune care interesa pe to\i rom`nii, dar =i omenia aceluia care datora ceva vechiului s[u st[p`n turc, un cuplu de adjective este suficient: indiscre\ia rom`nului fusese *„cinstit[=i m[surat[“*. B[lcescu nu este avar cu adjectivele sale. Aproape toate personagiile care apar]n scen[=i aproape toate evenimentele sunt]nso\ite de caracterizarea istoricului, care este un drept =i cump[tat judec[tor al oamenilor =i al faptelor. Caracteriz[rile acestea se fac prin perechi de adjective, asociate cu naturale\e sau puse]ntr-un anumit contrast. Astfel, Popa Farca=, vestitul general al lui Mihai, care cucere=te cetatea Vidinului, dar cade apoi]n chipul cunoscut, este *„mai mult voinic dec`t norocos*“. Sinan-Pa=a este *„aspru =i lacom“*. C`nd sultanul Mahomet, om dedat pl[cerilor,]n\elege chiar]n timpul dezmerd[rilor pe care le gust[ ]n bra\ele unei frumoase roabe, c[aceasta din urm[este o unealt[politic[ ]n m`inile mamei sale, el o ucide pe loc: ceea ce dovede=te, adaug[ B[lcescu: *„o inim[ mai mult fieroas[ dec`t energic[“*. Ideea unit[\ii na\ionale, sus\ine istoricul B[lcescu, ap[ruse de mai multe veacuri, f[r[ca ea s[ating[dec`t pu\ine capete reprezentative. Acum ea se impunea ]ns[ poporului ]ntreg. *„Spre a o realiza ce trebuia oare?*“ R[spunsul cade precis =i t[ios *„O sabie rom`neasc[puternic[“*.

Mare me=ter este B[lcescu]n]ntrebuin\area verbului. Mai ales din succesiunea timpurilor, ob\ine el efecte stilistice dintre cele mai interesante. Iat[momentul]n care ni se poveste=te sf`r=itul crudei domnii moldovene a lui Aron-vod[. Nara\iunea este men\inut[ toat[ vremea la trecut, c`nd interven\ia unei reflec\iuni de ordin general o aduce la prezent [...]. Ra\iunea acestei varieri a timpurilor st[desigur]n faptul c[pe c`nd evenimentele istorice fiind prin ]nse=i natura lor perimabile pot fi puse la trecut, adev[rul general, valabil totdeauna =i, prin urmare, =i ast[zi, se cuvine a fi enun\at la prezent. Nu s-ar putea vorbi oare de un „prezent etern“ al reflec\iunii ]n scrierile istoricilor g`nditori? Citatul din B[lcescu ar intra]n aceast[categorie.

Alt[dat[interven\ia prezentului are rolul de a pune fa\[ ]n fa\[cu tabloul, de a]nlocui nara\iunea cu prezentarea direct[, a=a cum se]nt`mpl[ ]n pasajul]n care este povestit[scena execu\iei neizbutite a lui Mihai, unde dup[o serie de perfecte simple apare prezentul revelator [...].

}n sf`r=it,]n renumitul pasagiu]n care poveste=te b[t[lia de la C[lug[reni, B[lcescu manifest[aceea=i iscusin\[ ]n varierea timpului verbelor. Aceast[b[t[lie este f[cut[din mai multe fapte, dintre care unele sunt datorite lui Mihai, altele, ajutoarelor sau vr[jma=ilor s[i. B[lcescu introduce un fel de ierarhie stilistic[ ]ntre aceste ac\iuni, pun`ndu-le pe acele ale vr[jma=ilor =i ale ajutoarelor la trecut, situ`ndu-le adic[ ]n planuri mai]ndep[rtate,]n timp ce faptele lui Mihai sunt povestite la prezentul istoric, adic[ ]n planul unei prezent[ri directe, mai vii. Se ob\ine astfel o avantajare a ac\iunilor lui Mihai, o mai vie punere]n lumin[a lor, care corespunde]ntru totul inten\iilor istoricului [...]. Din acest moment, Sinan trece]n primul plan al scenei =i B[lcescu]ncepe a nara =i faptele lui la prezentul istoric. P`n[ aci ]ns[ alternarea trecutului cu prezentul este evident[. C`nd este vorba de Sinan sau de ajutoarele lui Mihai,]nt`mpin[m vreuna din formele trecutului: Sinan „*luase*“ inim[ ... „*vrea*“ a-i desface pe rom`ni ... Albert Kiraly „*a=ez[*“ cele dou[tunuri ... Hasan-Pa=a cu Mihnea-Vod[„*alergau*“ prin p[dure ... C`nd este ]ns[ vorba de Mihai, toate faptele sale sunt puse la prezent: el „*preumbl[, vede, preg[te=te, trimite, cuget[, cere, hot[r[=te* etc. Prin aceast[ variat[ folosire a tipurilor verbale, nara\iunea cap[t[ o perspectiv[, o pluralitate de planuri ]n ad`ncime. Faptele simpatice =i vrednice de laud[sunt situate]n primul plan =i inundate de lumin[. Faptele secundare sau antagoniste sunt a=ezate]n planuri mai]ndep[rtate =i mai umbrite. }ntreaga nara\iune ia]nf[\i=area unui „basorelief“. Exemplul lui B[lcescu ne autorizeaz[a vorbi despre o tehnic[a basoreliefului]n povestirea istoric[.

Tudor VIANU, *N. B[lcescu*,]n vol. *Arta prozatorilor rom`ni*, Seria „Patrimoniu“, Editura Minerva, Bucure=ti, 1981, p. 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31.